

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

Затверджено на засіданні кафедри
«Філософії та соціології»
прот. № 1 від 03 вересня 2025 р.

Затверджено
рішенням вченої ради ННЦГО
прот. № 1 від 03 вересня 2025 р.

СИЛАБУС

ФІЛОСОФІЯ І СОЦІОЛОГІЯ

2025-2026 н.р.

перший освітній рівень (бакалавр)

Команда викладачів:

Лектори:

Загрійчук Іван Дмитрович (доктор філософських наук, професор),

Контакти: +38 (057) 730-10-92, e-mail: zagrijchuk@kart.edu.ua

Толстов Іван Вікторович (кандидат філософських наук, доцент)

Контакти: +38 (097) 53 47 031; e-mail: tolstov@kart.edu.ua

Розміщення кафедри: м. Харків, майдан Фейєрбаха, 7, 3 корпус, 3 поверх, ауд. 320, 321

Додаткові інформаційні матеріали: <http://metod.kart.edu.ua>

Харків 2025

В чому полягають актуальність, мета та результати навчального курсу з дисципліни «Філософія і соціологія»?

В умовах четвертої промислової революції, яка відбувається у сучасному світі основним ресурсом стає мобільний та висококваліфікований людський капітал. Людина стає головним креативним промотором побудови ефективного суспільства знань та стабільного природного середовища, тобто на перший план виходять сталий розвиток, взаємодія культурного й технологічного прогресу та інтелектуально-інноваційні фактори. А тому на міжнародному ринку праці помітним є дедалі більше посилення уваги до універсальних, ціннісно-сміслових, загальнокультурних, соціальних компетенцій фахівців не залежно від їхньої спеціалізації. Саме

тому, в першу чергу, необхідно зробити так, щоб сучасна вища освіта розвивала гармонійне мислення, засноване на поєднанні внутрішньої свободи та соціальної відповідальності особистості, а також терпимості до інакомислення. Тобто основною метою вищої освіти повинно бути формування фахівця – професіонала, творчої особистості, громадянина, який вміє глобально гуманістично мислити та локально творчо діяти. А це можливо лише через залучення студентів до вивчення філософії та соціології.

Навчальний курс «Філософія і соціологія» допоможе майбутньому фахівцю сформувати підвищити рівень освіченості, загальний розумовий рівень, розширити світогляд, розвинути уміння мислити та спілкуватися, даючи можливість стати неординарною креативною особистістю.

Метою викладання навчальної дисципліни «Філософія і соціологія» є: залучення студентів до кращих досягнень світової та української філософської культури і формування націй основи творчого самостійного мислення, професійної та громадської позиції. Розкриття системного погляду на суспільство, аналіз соціальних механізмів як складної взаємодії соціально цілого, окремого й одиничного.

Курс спрямований на розвиток наступних компетентностей студентів:

1. Загальнокультурна і ціннісно-сміслова компетентність (формування тарозширення світогляду студентів, розвиток самосвідомості через оволодіння загальнолюдськими цінностями, формування навичок обґрунтування та конструктивної критики поглядів світоглядного змісту, здатність діяти соціально відповідально та свідомо);
2. Навчально-пізнавальна та інформаційна компетентність (формування у студентів зацікавленості процесом спілкування як універсальною реальністю людського буття; оволодіння навичками ефективного спілкування; розвиток вмінь щодо самостійного пошуку, аналізу, структурування та відбору потрібної інформації з різних джерел; здатність використовувати практичні навички, спираючись на отримані знання);
3. Комунікативна компетентність (сприяння розвитку можливості студентів піднятися від рівня буденного спілкування до більш професійного, глибокого, теоретичного рівня за рахунок ознайомлення з розвитком світової та української філософської та соціологічної думки; формування толерантного ставлення до інакомислення та вміння виробляти і відстоювати власну теоретичну позицію);
4. Компетентність особистісного самовдосконалення (сприяння розвитку у студентів адекватного уявлення про власні духовні властивості, підтримування мотивації щодо постійного самопізнання та саморозвитку).
5. Компетенція здатності ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких проявів недоброчесності
6. Соціальна компетентність (здатність особистості орієнтуватися у різних життєвих ситуаціях, жити й ефективно працювати у суспільстві знань на основі сучасної базової методологічної, світоглядної, духовної, моральної, інформаційної культури; вміння визначати особисті ролі в суспільстві та здійснювати соціальну мобільність).

Як організоване навчання у межах навчального курсу «Філософія та соціологія»

Опис дисципліни:

Загальна кількість годин вивчення дисципліни - 90
Дисципліна викладається для студентів першого рівня вищої освіти (бакалаврів)
Для студентів денної форми навчання дисципліна викладається у I-II семестрах, протягом одного семестру і передбачає проведення 1 лекції на тиждень (всього 14 або 15 лекцій залежно від розкладу) і 1 практичного (семінарського) заняття раз у два тижні (всього 8 або 7 занять).

Теми курсу за змістовними модулями:

Модуль 1 (Філософія)

Змістовий модуль 1. Специфіка предмету філософії. Філософія досократиків. Софісти і Сократ. Філософія Платона та Аристотеля.

Тема 1. Філософія та її предмет. Філософія досократиків. Софісти і Сократ.

Тема 2. Філософія Платона та Аристотеля.

Змістовий модуль 2. Філософія Нового часу, філософія Києво-Могилянської академії.

Тема 3. Англійський матеріалізм та європейський раціоналізм філософії XVIII століття.

Тема 4. Професійна філософія Києво-Могилянської академії. Філософія Г. С. Сковороди.

Змістовий модуль 3. Німецька класична філософія І. Канта. Діалектична логіка Г. Гегеля і філософське вчення К. Маркса.

Тема 5. Німецька класична філософія І. Канта. Його етика та естетика

Тема 6. Діалектична логіка Г. Гегеля і філософське вчення К. Маркса.

Змістовий модуль 4. Становлення сучасної філософії. “Філософія життя” та екзистенціалізм. Українська філософія XIX-XX століття.

Тема 7. “Філософія життя” та екзистенціалізм

Тема 8. Українська філософія XIX-XX століття.

Модуль 2 (Соціологія)

Змістовий модуль 5 Основи соціології, історія виникнення та розвитку її як самостійної науки.

Тема 9 Соціологія як наука. Предмет і метод соціології Структура та функції соціології. Історія виникнення та розвитку соціології як самостійної науки.

Тема 10. Суспільство як складна соціокультурна система. Соціальна структура суспільства та методологічні підходи до її аналізу Соціальні групи, соціальні інститути та соціальні організації як складні соціальні утворення.

Змістовий модуль 6 Соціальна стратифікація та соціальна мобільність. Соціологія глобальних проблем сучасності. Етносоціологія

Тема 11 Соціальна стратифікація та соціальна мобільність.

Тема 12. Соціологія глобалізації та глобальних проблем сучасності. Етносоціологія.

Змістовий модуль 7 Соціологія особистості, сім'ї та соціологія молоді.

Тема 13. Соціологія особистості

Тема 14. Соціологія сім'ї

Тема 15. Соціологія молоді

Тематично-календарний план курсу:

Тиждень	Кількість годин	Тема лекції	Кількість годин	Тема семінарського заняття	Графік контролю
1	2	Філософія як світогляд, її призначення, зміст і функції	2	Філософія досократиків Софісти і Сократ.	
2	2	Софісти і Сократ. Філософія Платона			
3	2	Філософське вчення Аристотеля	2	Філософія Платона та Аристотеля.	
4	2	Англійський матеріалізм та європейський раціоналізм XVII ст.			
5	2	Професійна філософія Києво-Могилянської академії. Філософія Г. С. Сковороди.	2	Філософія Г. С. Сковороди.	
6	2	Німецька класична філософія І. Канта. Його етика та естетика			
7	2	“Філософія життя” та екзистенціалізм	2	Українська філософія XIX-XX століття.	

8	2	Філософське осмислення релігії			
		Модульний контроль знань			
9	2	Соціологія як наука. Предмет, метод, структура, функції соціології.	2	Історія виникнення та розвитку соціології як самостійної науки.	
10	2	Соціальна структура суспільства та методологічні підходи до її аналізу.			
11	2	Глобальні проблеми сучасного суспільства	2	Соціальні групи, соціальні інститути та соціальні організації як складні соціальні утворення	
12	2	Етносоціологія: предмет, поняття нації, етносу			
13	2	Соціологія сім'ї	2	Соціальна стратифікація та соціальна мобільність.	
14	2	Соціологія молоді.			
15	2	Соціологія особистості	2	Соціологія сім'ї	
		Модульний контроль знань			

Якою інформацією користуватися для підготовки до курсу «Філософія і соціологія»?

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Портал електронних видань Українського державного університету залізничного транспорту: <http://metod.kart.edu.ua/last>
2. Бібліотека інституту соціології НАН України: <http://i-soc.com.ua/ua/institute/lib>
3. Національна бібліотека ім. Ярослава Мудрого/ соціологічні дослідження// <https://nlu.org.ua/article.php?id=70>
4. Національна бібліотека України ім В.І. Вернадського/ <http://nbuv.gov.ua/node/1539>
5. Бібліотека бібліотека Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна електронна бібліотека соціологічного факультету// <http://www.sociology.kharkov.ua/index.php/ua/navchannya/elektronna-biblioteka>
6. Харківська державна наукова бібліотека ім .Г. Короленка <https://libenc.korolenko.kharkov.com/bibliotechna-enciklopediya.html>

Про що важливо пам'ятати та яких правил дотримуватись у ході вивчення дисципліни?

Умовою ефективного засвоєння змісту дисципліни і досягнення наведених результатів (набуття необхідних компетенцій) є не тільки високопрофесійна робота викладача, а також наполеглива, цілеспрямована учбова діяльність студентів, яка включає різні форми роботи як під час аудиторних занять (лекцій і семінарів), так і самостійної підготовки.

Під час лекцій ефективності засвоєння матеріалу, що надається, сприяє не лише уважне слухання і кропітке ведення конспекту, але й також формулювання уточнюючих запитань, можливих критичних зауважень, спроби навести приклади, які б ілюстрували або, навпаки, ставили під сумнів, положення, що наводяться. Активна участь в коротких обговореннях, які зазвичай є природнім елементом лекцій з курсу, також є активністю, що очікується від студентів в ході вивчення ними дисципліни.

Робота на семінарських заняттях передбачає наступну активність студентів:

- підготовку доповідей і виступів на теми, означені програмою курсу;
- участь в обговоренні нагальних питань з тематики дисципліни;
- виконання індивідуальних завдань (написання есе, представлення результатів реферативних робіт тощо);
- підготовку студентів до участі у конференціях різного рівня;
- залучення студентів до активної роботи у соціологічно-філософському гуртку кафедри та дискусійному клубі.

Яким є порядок оцінювання результатів навчання студентів за відповідними формами організації навчального процесу?

Контроль знань у рамках навчальної дисципліни «Філософія і соціологія» здійснюється з урахуванням особливостей кредитно-модульної системи, відображених у Положенні про контроль та оцінювання якості знань студентів в УкрДУЗТ (<http://kart.edu.ua/images/stories/akademiya/documentu-vnz/polojennya-12-2015.pdf>).

Згідно з Положенням про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу використовується 100-бальна шкала оцінювання. При заповненні заліково-екзаменаційної відомості та залікової книжки (індивідуального навчального плану) студента, оцінка, виставлена за 100-бальною шкалою, повинна бути переведена до національної шкали (5, 4, 3,) та шкали ECTS (A, B, C, D, E)

Визначення назви за державною шкалою(оцінка)	Визначення назви за шкалою ECTS	За 100 бальною шкалою	ECTS оцінка
ВІДМІННО – 5	Відмінно – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	90-100	A
ДОБРЕ – 4	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	82-89	B
	Добре – в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок	75-81	C
ЗАДОВІЛЬНО - 3	Задовільно - непогано, але зі значною кількістю недоліків	69-74	D
	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії	60-68	E
	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим як отримати залік або екзамен (без повторного вивчення модуля)	35-59	FX

НЕЗАДОВІЛЬНО - 2	Незадовільно - необхідна серйозна подальша робота (повторне вивчення модуля)	<35	F
-------------------------	---	-----	---

Принципи формування оцінки:

Модульне тестування:

Оцінка формується відповідно до кількості вірних відповідей на тестові модульні питання (24 питання в тесті). Максимальна кількість становить 40 балів за виконання тесту.

Поточний контроль:

Оцінка формується шляхом накопичення студентами балів за наступні види роботи і активності:

- відвідування лекцій (бали нараховуються в залежності від кількості відвідуваних лекцій, максимальна сума становить 15 балів; у разі пропуску більше, ніж 50% лекцій, бали не нараховуються);

- наявність і повнота конспекту лекцій і тем, що виносяться на самостійний розгляд (максимальна сума балів – 15);

- доповіді на семінарських заняттях – передбачає розгорнуте усне викладення теоретичного матеріалу з конкретного питання, самостійні висновки і рекомендації; відповіді на питання викладача і інших студентів – учасників семінару (максимальна кількість балів - 15 (дві доповіді впродовж модуля);

- Індивідуальне завдання: написання творчого есе по одному у кожному модулі (максимальна кількість балів - 15 (залежно від, якості написання).

- Додаткові 15 балів студент може отримати завдяки участі у роботі соціологічно-філософському гуртку кафедри та дискусійному клубі.

Екзамен (перелік екзаменаційних питань):

1. Філософія, її предмет, смисл і функції
2. Філософія та інші форми суспільної свідомості
3. Філософія досократиків. Мілетська школа і Геракліт
4. Філософія досократиків. Вчення елеатів і піфагорійців
5. Античний атомізм. Демокріт
6. Софісти та їх роль в античній культурі. Протагор та Горгій
7. Етичний раціоналізм Сократа
8. Вчення Платона про ідеї
9. Платонова теорія держави
10. Філософія Аристотеля. Матерія і форма
11. Бог у вченні Аристотеля
12. Соціальний ідеал Аристотеля
13. Аристотель як засновник формальної логіки
14. Філософія епохи еллінізму. Етика Епікура.
15. Патристика. Вчення Августина про бога, світ і людину. Концепція “двох градусів”
16. Загальна характеристика середньовічної схоластичної філософії
17. Суперечка про природу загальних понять в схоластиці. Номіналізм і реалізм
18. Фома Аквінський – центральна фігура схоластичної філософії в Західній Європі
19. Характерні риси філософії Відродження
20. Діалектика Миколи Кузанського
21. Життя і вчення Дж. Бруно
22. Досвідно-індуктивний метод Ф. Бекона
23. Соціально-політичні погляди Т. Гоббса
24. Основні принципи метафізики Р. Декарта
25. Вчення Дж. Локка про “первинні” і “вторинні” якості
26. Вчення Спінози про субстанцію і модуси. Свобода і необхідність
27. Монадологія Лейбніца
28. Суб’єктивний ідеалізм Берклі і Юма
29. Філософія французького Просвітництва
30. Концепція “сродної праці” в творчості Г. Сковороди

31. Вчення Г. Сковороди про дві натури і три світи
32. Етика Канта. Вчення про категоричний імператив
33. Протиріччя між методом і системою філософії Гегеля
34. Проблема людини і суспільства у філософії К. Маркса
35. А. Шопенгауер – теоретик вселенського песимізму
36. Вчення Ф. Ніцше про «волю до влади» та переоцінку цінностей
37. Загальна характеристика філософії позитивізму
38. Проблема людського буття в екзистенціалізмі М. Гайдеггера
39. Проблема свободи і відповідальності у філософії Ж.-П. Сартра
40. Філософія абсурду А. Камю
41. Українська філософія XIX ст.: філософські ідеї діячів Кирило-Мефодіївського братства
42. Співвідношення серця та розуму у філософії П. Юркевича.
43. Соціально-філософські ідеї у творчості І. Франка
44. Філософія української національної ідеї: соціалізм М. Драгоманова та радикалізм Д. Донцова
45. Актуальність концепції ноосфери В.Вернадського в контексті вирішення глобальних проблем XXI ст.
46. Причини виникнення соціології як самостійної науки.
47. Соціологія як наука. Об'єкт і предмет соціології.
48. Структура сучасної соціології.
49. Основні функції соціології.
50. Етапи розвитку соціології за М. Елброу.
51. Основні соціологічні підходи до визначення суспільства.
52. Критерії суспільства за Е. Шилзом.
53. Суспільство як система: основні підсистеми суспільства.
54. Соціальна структура суспільства. Основні елементи соціальної структури.
55. Соціальні статуси та ролі.
56. Соціальні групи та їхня характеристика.
57. Соціальні інститути та їхні функції.
58. Типологія суспільств за Е. Гіденсом.
59. Теорія соціальної стратифікації суспільства (П. Сорокін).
60. Історичні типи стратифікації.
61. Маргінальність та її характеристика.
62. Горизонтальна та вертикальна соціальна мобільність, канали вертикальної мобільності.
63. Глобалізація і глобальні проблеми сучасного суспільства.
64. Шлюб та його історичні форми.
65. Сім'я як складний соціальний феномен.
66. Ознаки та типи сім'ї.
67. Функції сім'ї.
68. Життєвий цикл сім'ї та кризові періоди в розвитку сім'ї.
69. Тенденції розвитку сімейних стосунків в сучасному суспільстві.
70. Шляхи подолання напруженості, конфліктності в сім'ї.
71. Поняття і сутність особистості в соціології.
72. Соціалізація особистості, агенти та інститути соціалізації.
73. Девіантна поведінка особистості.
74. Молодь як об'єкт соціології. Основні підходи до визначення вікових меж молодості.
75. Молодіжні субкультури в Україні.

Очікувані результати навчання

В результаті навчання студент стане активним громадянином, який вміє виробляти і відстоювати власну теоретичну позицію, глобально гуманістично мислити та локально творчо діяти, толерантно ставлячись до інакомислення. У нього підвищиться рівень освіченості, розшириться світогляд, розвинуться навички спілкування, що дасть можливість стати неординарною креативною та соціально-відповідальною особистістю, яка вміє визначати особисті ролі в суспільстві та здійснювати соціальну мобільність.

Мати навички управління комплексними діями або проектами при розв'язанні складних проблем у професійній діяльності в галузі обраної спеціалізації та нести відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких проявів недоброчесності.

Кодекс академічної доброчесності

Порушення Кодексу академічної доброчесності Українського державного університету залізничного транспорту є серйозним порушенням, навіть якщо воно є ненавмисним. Кодекс доступний за посиланням: <http://kart.edu.ua/documentu-zvo-ua>

Зокрема, дотримання Кодексу академічної доброчесності УкрДУЗТ означає, що вся робота на модульних тестуваннях та заліках має виконуватися індивідуально. Під час виконання самостійної роботи студенти можуть консультуватися з викладачами та з іншими

студентами, але повинні самотійно розв'язувати завдання, керуючись власними знаннями,

уміннями та навичками. Посилання на всі ресурси та джерела (наприклад, у рефератах, самостійних роботах чи презентаціях) повинні бути чітко визначені та оформлені належним чином. У разі спільної роботи з іншими студентами над виконанням індивідуальних завдань, потрібно зазначити ступінь їх участі у роботі.

Інтеграція студентів з обмеженими можливостями

Вища освіта є провідним чинником підвищення соціального статусу, досягнення духовної, матеріальної незалежності і соціалізації молоді з обмеженими функціональними можливостями й відображає стан розвитку демократичних процесів і гуманізації суспільства. Для інтеграції студентів із обмеженими можливостями в освітній процес

Українського державного університету залізничного транспорту створена система дистанційного навчання на основі сучасних педагогічних, інформаційних, телекомунікаційних технологій.